

Sisällys

Kirjakori 2023	2
Lajit.....	3
Kuvakirjat	3
Lastenkirjat.....	4
Nuortenkirjat.....	6
Selkokirjat.....	7
Runot.....	7
Sarjakuvat.....	7
Tietokirjat.....	8
Eri kieliset teokset	9
Käännökset eri kielistä	9
Teemoja.....	10
Murroskohtia ja kipupisteitä.....	10
Aikamatkustusta ja historiaa.....	11
Erilaisuus ja moninaisuus	12
Huumoria ja kohellusta	13
Tunnekasvatus: tyhmiä päiviä.....	14
Työ, raha ja yhteiskunta	14
Ympäristöaiheet: eläinten oikeudet ja luontokato.....	16
Nuoret kirjoittajat	17
Kansanperinne ja tarinoiden voima	18

Kirjakori 2023

Lastenkirjainstituutin Kirjakori-tilastoissa seurataan lasten- ja nuortenkirjallisuuden määrää. Vuoden 2023 Kirjakorissa on mukana yhteensä 1322 kirjaa. Määrä on suunnilleen edellisen vuoden tasolla, jolloin kirjoja oli 1313. Selkein muutos tapahtui lastenkirjojen (sis. lastenromaanit, satu- ja kertomuskokoelmat) määrässä, joka jatkoi kasvuaan ja oli suurin Kirjakori yli 20-vuotisessa historiassa. Lastenkirjoja on mukana 353.

Kirjakorissa ovat mukana kaikki Lastenkirjainstituutin kirjaston kokoelmaan saadut vuonna 2023 julkaistut uudet lasten- ja nuortenkirjat. Lisäksi Kirjakorissa on sellaiset uudet painokset, joissa on tapahtunut merkittäviä muutoksia, kuten uusi kansi, uusi käännös tai uusi kuvitus. Kotimaisten kirjojen osuus Kirjakorissa on seitsemättä vuotta peräkkäin käännöskirjojen osuutta suurempi. 51 % prosenttia Kirjakorin kirjoista on kotimaisia.

Kirjakorissa on kirjoja yhteensä 129 kotimaiselta ja ulkomaiselta kustantajalta. Kymmenen suurinta lasten- ja nuortenkirjallisuuden kustantajaa on julkaissut noin 68 prosenttia vuoden 2023 Kirjakorin kirjoista.

Lasten- ja nuortenromaneissa käsiteltiin lapsen ja nuoren elämän murroskohtia, kuten lapsuuden leikkien loppumista tai yläkouluun siirtymistä sekä tytön että pojan näkökulmasta. Kirjoissa lapset kokevat muutosten edessä suuria tunteita ja etsivät niiden käsittelyyn tukea etenkin ystäviltä, mutta myös vanhemmilta. Tarinoissa korostuu yksilöllisyys ja pyrkimys tehdä omia valintoja, kuitenkin niin, että tulee edelleen ystävien hyväksymäksi. Kuvakirjoissa käsitellään edelleen paljon tunnetaitoja, ja etenkin negatiiviset tunteet painottuvat kirjojen aiheissa.

Muita vuoden 2023 lasten- ja nuortenkirjallisuudessa esille nousseita teemoja ovat historia ja matkustaminen ajassa, moninaisuus ja erilaisuuden hyväksyminen, ympäristö ja kansanperinteisiin tai myytteihin pohjautuvat tarinat.

Äänikirjojen suosio ei ole horjuttanut painetun kirjan asemaa lasten- ja nuortenkirjallisuudessa ainakaan julkaisumääriä tarkasteltaessa. Jonkin verran kirjoja julkaistaan pelkästään äänikirjoina. Äänikirjoja ei ole mukana Kirjakori-tilastoissa. Esimerkiksi Roope Lipastin *Lemuetsivät*-sarjan kirjoja on julkaistu jo vuodesta 2022 lähtien äänikirjoina, ja kolme sarjan ensimmäistä osaa julkaistiin nyt painettuna kirjana *Lemuetsivät ja kauhea paukuttelija* (WSOY).

Suomen Kustannusyhdistyksen myydyimpien kirjojen tilaston mukaan vuoden 2023 myydyin painettu kotimainen lastenkirja oli Sirpa Sironen-Hännisen *Kis, kis kissanpentu: silittelysanoja vauvoille* (Sanoma Pro) 32 000 kappaleen myynnillä. Kirja oli vuosien 2022 ja 2023 äitiyspakkauksessa. Toiseksi myydyin teos oli Aino Havukaisen ja Sami Toivosen *Tatun ja Patun fantasiaseikkailu* (Otava) 20 200 kappaleen myynnillä. Käännetyissä lasten- ja nuortenkirjoissa myytiin eniten Jeff Kinneyn nuortenkirjaa *Neropatin päiväkirja. 18, Helppo nakki* (WSOY, suom. Marja Helanen), 19 000 kappaletta. Äänikirjapuolella kärkisijalta löytyy edelleen Carl-Johan Forssén Ehrlinin *Kani joka tahtoi nukahtaa* (Otava, kuv. Irina Maununen, suom. Ulla Lempinen)

87 700 kappaleen myynnillä ja kotimaisista Paula Norosen ja Minna Kivelän *Hurjan hulluja satuja* (Tammi, kuv. Aiju Salminen) 50 000 kappaleen myynnillä.

Vuoden 2023 lasten- ja nuortenkirjallisuuden Finlandia-palkinnon voitti Magdalena Hain nuortenromaani *Sarvijumala* (Otava). Kauhuelementtejä sisältävä nuortenromaani kertoo 17-vuotiaasta Laurista, joka muuttaa tätinsä luo pikkupaikkakunnalle selvittyään auto-onnettomuudesta, jossa hänen äitinsä on kuollut ja isä loukkaantunut vakavasti.

Korkeatasoiselle nuortenkirjalle jaettavan Topelius-palkinnon sai Jukka Behmin *Ihmepoika Leon* (Tammi). Kirja kertoo nuoresta jalkapalloilijasta, jonka suurseuran kykyjenetsijät löytävät kikkailuvideoiden perusteella. Arvid Lydecken -palkinto korkeatasoisesta lastenkirjasta myönnettiin Taru Viinikaisen kirjalle *Saapastalon Aurora ja pelkojen pelko* (WSOY, kuv. Silja-Maria Wihersaari).

Runeberg Juniorilla palkittiin Petra Lillsund Botéuksen lastenromaani *Mitt idiotiska liv* (Schildts & Söderströms, kuv. Herta Donner). Päiväkirjamuotoinen teos kertoo 11-vuotiaasta tytöstä, jonka pikkusisko sairastuu leukemiaan. Lapsiraati valitsi palkinnonsaajan kahdeksan ehdokasteoksen joukosta.

Lajit

Kuvakirjat

Kuvakirjoja on Kirjakorissa yhteensä 439 kappaletta. Määrä pysyi edellisten vuosien tasolla. Kirjoista 180 on kotimaisia ja 259 käännettyjä.

Kuvakirjoissa käsitellään tuttuun tapaan monia arkisia asioita, jotka ovat lapsen elämässä suuria. Hampaiden irtoaminen on aiheena kolmessa kuvakirjassa. Nils Anderssonin ja Sanna Manderin kirjassa *Jag tappade min tand* (Schildts & Söderströms) heiluva maitohammas ei meinaa millään irrota. Saara Kekäläisen ja Reetta Niemensivun kirjassa *Valpuri ja hirmuinen hammashässäkkä* (Tammi) Valpurilla heiluu hammas. Raili Mikkasen ja Harri Tarkan *Hampaat* (Kvaliti) kerrotaan maito- ja rautahampaista sekä hampaiden hoidosta. Monet kuvakirjat tarjoavat lukijalle myös tietoa, eikä tietopainotteisen kuvakirjan ja tarinallisen tietokirjan välillä aina ole suurta eroa. Kerttu Rahikan ja Henna Rynänen *Vaapero ja Taapero pukevat* (Mäkelä) kertoo tarina perheen lähdöstä junamatkalle. Lähtöä varten pitää pukeutua sopivasti, ja tarinan lisäksi kirja sisältää tietopakettien pukeutumishetkiin.

Heidi Viherjuuren ja Henna Rynänen kuvakirja *Ollaan nyt perillä?* (Mäkelä) kertoo lapsen pitkästä matkasta mummollaan. Vuokko Hurmeen ja Noora Katon kuvakirja *Hirveä Hoppu* (Into) kertoo, kuinka perheen postiluukusta tulee sisään Hirveä Hoppu, joka pyörii vanhempien ympärillä ja houkuttelee heitä kiirehtimään. Ötököihin tutustutaan Anneli Kannon ja Noora Katon kirjassa *Kastehelmi Virtanen ja ötökät* (Karisto). Kastehelmi kammoaa kaikenlaisia ötököitä, vaikka isosisko yrittää kertoa hänelle, kuinka hyödyllisiä ne ovat.

Vauhdikasta seikkailua sisältää Roope Lipastin ja Emiel Inkeri Nikulan *Kopterijengi*-kuvakirjasarja, josta ilmestyi kolme osaa: *Aaltojen armoilla*, *Vaara vuorilla* ja *Kaaos kaupungissa* (WSOY). Kirjat kertovat eläinten pelastushelikopterin lentäjistä ja muusta miehistöstä, joka käy pelastamassa

pulaan joutuneita eläimiä. Vedenalaisessa maailmassa seikkaillaan Jonna Björnstjernan ruotsista käännettyssä kuvakirjassa *Syväjärven salaisuus* (WSOY, suom. Outi Menna). Kaniperheen Pikkuveli ei pidä uimisesta, mutta kun isommat sisarukset eivät palaa sukellukseltaan, hänen on uskaltauduttava pinnan alle. Veden alta paljastuu jännittäviä näkymiä, jotka avautuvat kuvituksessa lukijan silmien eteen.

Kuvakirjan muodolla leikittelee esimerkiksi Laura Ruohosen ja Linda Bondestamin *Konkkaronkka* (Otava, ruots. *Hela konkarongen*, Förlaget, käännökse Annika Sandelin). Runomuotoisessa kuvakirjassa on kannessa ja sivuilla eri kokoisia aukkoja. Liettualaisten Kotryna Zylén kirjoittamassa ja Inga Dagilén kuvittamassa kirjassa *Huippuhyvä päivä* (Hertta Kustannus, suom. Urté Liepuoniüté) kuvitus ohjaa kääntämään kirjaa lukiessa eri suuntiin. Kirjassa kerrotaan kerrostalon 8. kerroksessa asuvan Elsan ja 4. kerroksessa asuvan Tiituksen päivästä. Anja Erämajan ja Hanna Erämajan kirja *Veikko tahtoo ulos* (Enostone) leikittelee sekä kielellä että koiran mielellä. Päähenkilönä on Veikko-koira, joka on kirjan minäkertojana. Koira kertoo jääneensä kirjan sisälle ja tarina kertoo, kuinka niin kävi.

Kuvakirjojen aihekirjoon mahtuu monenlaista. Tuomas Kärkkäisen Festarimysteeri (S&S) kertoo managerista, joka säntäilee ympäri musiikkifestivaalia etsimässä suosittua laulajaa, joka on seuraavaksi esiintymisvuorossa. Anne Vaskon kirjassa *Hattu* (Etana Editions) keskelle luontoa on ilmestynyt hattu, jota pörriäiset ja muut hyönteiset käyvät vuoron perään ihastelemassa. Beatrice Alemagnan kuvakirja *Harold Snipperpotin kaikkien aikojen katastrofi* (Tammi, suom. Saara Pääkkönen) kertoo Haroldin 7-vuotispäivästä, jolloin kaikki menee pieleen. Syntymäpäiväjuhlia kaihtavat vanhemmat pyytävät apuun herra Ponzion, joka tuo paikalle eläimiä. Eläimet käyttäytyvät eläinten lailla, ja onnistuvat sotkemaan ja hajottamaan kauniin arvoasunnon. Teos on käännetty ranskasta.

Lastenkirjallisuudessa maailmalla muutama vuosi sitten levinneen yksisarvisbuumin vaikutus näkyy edelleen etenkin käännoiskirjallisuudessa. Yksisarviset ovat edelleen suosittuja kuvakirjoissa, esimerkiksi Mark Janssenin kirjassa *Ottaisin yhden yksisarvisen, kiitos!* (Kumma, suom. Sanna van Leeuwen) Dani kertoo ystävilleen, että aikoo ostaa säästämillään rahoilla yksisarvisen. Ystävät eivät usko, mutta eläinkaupasta sellainen kyllä löytyy. Alexandra Helmin ja Ruby van der Bogenin saksasta käännettyssä kirjassa *101 yksisarvista ja kaikki mitä olet ikinä halunnut niistä tietää* (Lasten Keskus, suom. Sanna Hytti) kerrotaan mm. yksisarvisen lhQmaasta, yksisarvisen syntymästä ja erilaisista sarvista.

Hiljainen eli sanaton kuvakirja on esimerkiksi Sanni Tervon *Lentokala* (Mäkelä). Kirja kertoo lohikäärmeestä, jonka lemmikkikultakala kasvattaa siivet. Andreja Peklarin *Reetu jättilintu* (Onnenlänntti, suom. Julija Potrč Šavli) on slovenialaisen tekijän sanaton kuvakirja, jossa valtavan kokoinen lintu auttaa ihmisiä, mutta suututtaa nämä sitten juomalla lammen tyhjäksi.

Lastenkirjat

Lastenkirjoja on Kirjakorissa mukana 353 eli eniten Kirjakorin historiassa. Myös kotimaisten lastenkirjojen määrä on suurin Kirjakorin historiassa, 213 kirjaa. Kymmenen vuotta aiemmin, vuonna 2013, kotimaisia lastenkirjoja oli Kirjakorissa 101 eli määrä on nyt kaksinkertainen. Käännettyjä lastenkirjoja on mukana 140. Lastenkirjoihin sisältyvät myös tarinakokoelmat ja sadut,

ja lastenromaanien joukosta löytyy sekä ohuita että paksuja kirjoja, realistisia tarinoita, seikkailua ja fantasiaa, jännitystä ja kauhua.

Taru Viinikaisen kirjassa *Saapastalon Aurora ja pelkojen pelko* (WSOY, kuv. Silja-Maria Wihersaari) on seikkailutarina rohkeasta pienestä eläimestä. Isoäitinsä kanssa asuva piiskuhäntä Aurora haluaa noudattaa tarkasti yhteisönsä sääntöjä. Kun isoäiti sairastuu, Aurora huomaa, että kosken toisella puolella asuu eri lailla eläviä piiskuhäntiä, ja hänen maailmansa avartuu.

Laajoja fantasiaromaaneja lapsille ovat Anja Portinin *Sumupuiden kirja* (S&S, kuv. Paula Mela) ja Reetta Niemelän *Mustan kuun majakka* (Lasten keskus, kuv. Katri Kirkkopelto). *Sumupuiden kirja* kertoo 12-vuotiaasta Magdasta, joka lähtee yksin kiipeämään vuorelle ja eksyy sumuun. Magda löytää sumun taakse eristäytyneen Rihmalan. *Mustan kuun majakka* jatkaa tarinaa Saimista, jonka koti tarjoaa turvapaikan salaväelle, maahisille, yksisarvisille ja muille olennoille, joita tavalliset ihmiset eivät näe. Kauhua pienemmille lukijoille tarjoilee mm. J. S. Meresmaan Lukupalat-sarjan helppolukuinen *Hirviöhoitola*, jossa ilmestyi kaksi osaa, *Kartanon kummajaiset* ja *Loistava luurankoinen* (WSOY, kuv. Emma Rautala).

Harrastuksista esillä ovat mm. maastopyöräily Lauri Hirvosen helppolukuisessa kirjassa *Kimurantti kisakeikka* (Mäkelä), bmx-pyöräily Merja Jalon kirjassa *Mustan unikon tapaus* (Kvaliti, kuv. Reija Kiiski) ja skeittaus Maria Kuutin ja Mirjami Mannisen kirjassa *Kolme kaverusta ja skeittiparkki* (Karisto).

Useampi käännetty lastenromaanin kertoo merenneidoista. Tanya Stewnerin saksasta käännettyssä *Alea Aquarius* -sarjassa ilmestyi kaksi osaa, *Meren kutsu* ja *Meren värit* (Sitruuna, suom. Sari-Anne Ahvonen). Alea on koko ikänsä luullut olevansa allerginen vedelle. Kun hän joutuu veden varaan, vesi tuntuukin olevan hänelle juuri oikea elementti. Brittiläisen Sibél Pounderin *Tyrskymimmit ja Tyrskymimmit: Taikavoimia* (Otava, suom. Susanna Sjöman) kertovat humoristisesti merenneitojen vedenalaisesta maailmasta. Aloitteleville lukijoille merenneidoista kertoo Nana Kurtenbachin ja Naeko Ishidan helppolukuinen, Lukupiraatti-sarjassa ilmestynyt *Merenneitotarinoita* (Mäkelä, suom. Seija Kallinen).

Lasten liialliseen puhelimen käyttöön puututaan esimerkiksi Sari Kaarnirannan lastenromaanissa *Supertavis laittaa vanhemmat kiertoon* (Aurinko Kustannus, kuv. Terese Bast) ja Mervi Heikkilän kirjassa *Kiilusilmät* (Kuukettu kustannus, kuv. Broci), jossa äiti takavarikoi Joonan puhelimen ja tietokoneen virtajohdon. Puhelin on merkittävässä roolissa myös Timo Parvelan kirjassa *Savuna ilmaan* (WSOY, kuv. Mari Luoma). Kirja on *Melkein mahdoton tehtävä* -sarjan toinen osa, jossa Eliaksen mysteeripuhelin lähettää hänelle tehtävän selvitettäväksi. Satu Varjosen kirjassa *Some soikoon!* (Minerva, kuv. Mari Luoma) noitatyttö Telma tutustuu älypuheliiniin ja sosiaaliseen mediaan ihmisystäviensä opastuksella. Sosiaalisen median seuraajien suosio yllättää Telman, eikä se tunnu pelkästään mukavalta.

Hannele Huovin satuja ilmestyi Virpi Pennan kuvittamassa kokoelmassa *Huuhuvuoren satuja* (Tammi). *Isoisien iltasadut* (Otava) on Väinö Heinosen kuvittama satukokoelma, johon satuja ovat valinneet tunnetut isoisät, kuten Mikko Alatalo, Kalervo Kummola, Esko Salminen ja Jari Sinkkonen.

Nuortenkirjat

Nuortenkirjoja on Kirjakerhossa yhteensä 246 kappaletta, niistä kotimaisia 116 ja käännettyjä 130. Käännettyjen kirjojen määrää kasvattaa Erin Hunterin *Soturikissat*-kirjasarja, jossa ilmestyi 51 kirjaa uutena painoksena uudelta kustantajalta (WSOY).

Nuortenromaaneissa käsitellään rakastumista ja ihastumista sekä poikien että tyttöjen näkökulmasta. Mikko Koirasen kirjassa *Jättiloikka Jan Valkoselle* (Myllylahti) 16-vuotias päähenkilö on ihastunut Nita-nimiseen tyttöön ja yrittää päästä bileissä juttelemaan ihastuksensa kanssa. Nuoret päätyvät todistamaan outoja tapahtumia toiselta planeetalta tulleen Ihmenaisen jäljillä. Jani Kiiskilän kirjassa *Huppu seiskalla* (Otava) päähenkilön tavoitteena on päästä seiskaluokan aikana tanssimaan hitaita. Heidi Silvanin nuortenromaanissa *Sutinasuodatin* (Myllylahti) kolme tyttöä yrittää yhdeksännen luokan jälkeisenä kesänä hankkiutua eroon neitsyydestään. Marjaana Laivamaan kirjassa *Mikä tää juttu on?* (SRK) kahdeksaluokkalaisen Sallan ihastuminen rinnakkaisluokkalaiseen Nikoon kariutuu vanhoillislestadiolaisten ajatukseen siitä, ettei epäuskoisen kanssa ole sopivaa seurustella.

Otavan uudessa Love-sarjassa ilmestyi useita rakkaustarinoita nuorille. Tuula Kallioniemen *Pitkä ja komee* kertoo Vennusta, joka joutuu muuttamaan uudelle paikkakunnalle. Ensimmäinen tyttöystävä jää vanhoille kotikulmille. Siri Kolun *Tämä liukasteleva sydän* kertoo kahdeksaluokkalaisesta Didistä, jota koulussa omaa hoviaan pitävä kovapintainen Dome yllättäen lähestyy.

Dess Terentjevan *Freestyle* (WSOY) on säeromaani tanssia harrastavista lukiolaisista. Kai käsittelee aseksuaalisuuttaan ja Mandi, joka on lesbo, kerää rohkeutta lähestyä tyttöjä.

Nuortenkirjojen joukossa on realististen kertomusten ohella niin fantasiaa, sci-fiä kuin kauhukirjojakin. Juha-Pekka Koskisen *Puhdas valhe* (Aviador) on Marsiin sijoittuva tieteiskirja. Kirjassa neljä nuorta kouluttautuu avaruuslentäjiksi, jotka voivat lentää tutkimaan Maata. Tarinassa Marsin asukkaat eivät tunne ihmiskunnan historiaa. Anniina Mikaman *Tulen ja tuhkan tyttäret* (WSOY) on 1500-luvun Irlantiin sijoittuva fantasiakertomus. Kun myyttinen lohikäärme uhkaa ihmisiä, perinteisiä naisten rooleja uhmaavat nuoret naiset ryhtyvät toimimaan.

Ella Paijan *Soita minulle karusellin kelloa* (Tammi) on jännityskertomus, jossa tapahtumapaikka, niemellä sijaitseva huvipuisto, on yksi kertojista. Kolme huvipuistossa kesätöissä olevaa nuorta joutuu outojen tapahtumien keskelle. Leena Paasion *Bengtskär itä kahdeksan* (WSOY) päättää kaksiosaisen jännityssarjan, jossa lukioikäiset Rasmus ja Eetu selvittävät Eetun äidin katoamiseen ja Rasmuksen isän yritykseen liittyvää mysteeriä. Jännitystä ja hevoskirjallisuutta yhdistävä Wilma Möllerin *Mysteriet på Prästön* (Schildts & Söderströms) kertoo ratsastusleirille saaristoon lähtevistä kahdesta pojasta. Arvid ja Zacke yöpyvät vinttikamarissa. Siellä alkaa kummitella ja pian he selvittelevät öisten tapahtumien yhteyttä saaren historiaan ja vuonna 1914 saarella eläneen papintyttären kohtaloon.

Käännettyistä nuortenkirjoista suuri osa on tunnettujen kirjasarjojen useimmiten englannista käännettyjä uusia osia tai teoksia, jotka ovat nousseet maailmalla suureen suosioon. Esimerkiksi Olivie Blaken *Atlas: Valitut* (Aula & Co, suom. Sarianna Silvonon) on maagikoista kertova fantasiaromaani, joka on noussut suosioon nettimaailmassa. Saksasta käännettiin Kerstin Gierin

uuden fantasiasarjan avausosa, *Päivänvalolla ei näe* (Gummerus, suom. Heli Naski), jossa 17-vuotias Quinn joutuu tekemisiin outojen voimien kanssa.

Selkokirjat

Selkokirjoja ilmestyi yhteensä 23 kappaletta, eli vähemmän kuin edellisenä vuonna. Niistä yksi oli suoraan selkokielelle kirjoitettu lastenkirja ja neljä lastenkirjojen selkomukautuksia. Suoraan selkokielelle kirjoitettuja nuortenkirjoja on kymmenen ja nuortenkirjojen tai nuorille sopivien aikuistenkirjojen selkomukautuksia viisi. Selkokieliä tietokirjoja on Kirjakorissa 3.

Suoraan selkokielelle on kirjoitettu esimerkiksi Pauliina Isomäen nuortenkirja *Kovan tuulen varoitus* (Oppian), joka kertoo kahden perheen yhteisestä purjehdusretkestä.

Tuutikki Tolosen Agneksesta kertovan sarjan ensimmäinen osa *Agnes ja unien avain* (Avain) ilmestyi Riikka Tuohimetsän selkomukautuksena.

Satu Leiskon toimittama *Salaperäisiä tarinoita* (Avain) on selkonovellikokoelma, johon nuortenkirjailijat ovat kirjoittaneet tarinoita yliluonnollisista olennoista ja tapahtumista.

Nuorille suunnattuja selkokieliä tietokirjoja ovat mm. Laura Saaren *Anne Frank elämä ja päiväkirja* (Oppian) ja Jan Lundin *Toinen maailmansota selkokielellä* (Oppian).

Lasten ja nuorten selkokirjojen uuden Klara-palkinnon voitti Päivi Lukkarilan nuortenromaani *Kuinka saavutetaan zanshin* (Nokkahiiri), jonka hän on itse selkomukauttanut. Yleisöäänestyksen voittaja oli Marja-Leena Tiaisen suoraan selkokielelle kirjoitettu nuortenromaani *Gangsterin poika* (Avain).

Runot

Runokirjoja on Kirjakorissa yhteensä 25, ja ne ovat kaikki kotimaisia.

Reetta Niemelän *Yksisarvinen potkii palloa* (Sammakko, kuv. Anna Seppälä) on tunnelmallinen runokokoelma, jossa havainnoidaan luontoa ja eläimiä. Hanna Lundströmin ja Maija Hurmeen *Ljusligheter: poesi som skiner* (Schildts & Söderströms) kuljettaa runojen matkassa lisääntyvästä kevään valosta hämärtyvään syksyyn.

Mika Wickströmin *Suuri urheilujuhla* (Art House, kuv. Anton Lipasti) sisältää urheiluaiheisia runoja, joiden päähenkilöinä on sekä suomalaisia huippu-urheilijoita että eläinhahmoja. *Tähtitossu* (Otava, toim. Sanna Jaatinen) on Johanna Lumpeen kuvittama katselukirja, jossa on Kaarina Helakisan, Jukka Itkosen, Inkeri Karvosen ja Laura Ruohosen runoja.

Sarjakuvat

Kirjakorissa on 36 sarjakuvaa. Niistä kotimaisia on 15 ja käännettyjä 21.

Sarjakuva-Finlandian voitti Emilia Laatikaisen *Ei ois susta uskonu* (Suuri Kurpitsa). Sarjakuva-albumi kertoo nuoren alkoholistin omakohtaisen tarinan.

Kotimaisia lastensarjakuvia julkaistaan edelleen vähän. Miila Westinin lastensarjakuva *Loputon talvi* (S&S) on talvinen fantasiaseikkailu, jossa Eevi lähtee mummolasta isoisän kuoleman jälkeen metsään ja päätyy etsimään Tuonela yhdessä maahisen ja haltioiden kanssa. Johanna Witickin *Oravalaakson tarinat: Ossi ja Titityy* (Otava) on humoristinen tarina Ossi-oravasta.

Tietoa sarjakuvan muodossa tarjoavat Tiitu Takalon ja Tiina Männistö-Funkin pyöräilyn historiaa ja tulevaisuutta käsittelevä *Polkimilla: nyt, ennen ja tulevaisuudessa* (Suuri Kurpitsa) sekä Helena Telkänrannan, Maija Karalan ja Ville Sinkkosen *Hevosien mieli: tiedettä sarjakuvana* (Arador Publishing).

Käännettyissä sarjakuvissa uutena sarjana vuonna 2023 alkoi Sylvia Douyèn ja Paola Antistan *Sorceline* (Egmont, suom. Kirsi Kinnunen), josta ilmestyi kaksi ensimmäistä osaa *Kryptoeläintieteen alkeet* ja *Lasipatsaiden salaisuus*. Nuori Sorceline opiskelee kryptoeläintiedettä ja tutkii mm. yksisarvisia ja lohikäärmeitä.

Tietokirjat

Tietokirjoja on vuoden 2023 Kirjakorissa yhteensä 206. Kirjoista kotimaisia on 112 ja käännettyjä 94 kappaletta.

Lasten tietokirjoissa on runsaasti luonnontieteisiin ja eläimiin liittyviä teoksia. Anne Hakulisen ja Olga Veselovskayan *Lapsen oma retki kasvien salaisuuksiin* (Minerva) kertoo Oonan ja Onnin kasvihavainnoista kasvitieteellisessä puutarhassa, metsässä ja mummin huonekasvien äärellä. Tarinan lomassa on tietoa kasvien elämästä. Clive Giffordin ja Gosia Herban englannista käännetty *Kasvien keksinnöt* (Mäkelä, suom. Terhi Leskinen) esittelee kasvien erilaisia ominaisuuksia, jotka ovat auttaneet ihmisiä. Hannu Laakson *Me Lintuset* (Into) kuvaa pienten telkänpoikasten elämää. Kirjassa on valokuvakuvitus.

Pienimmille lukijoille suunnattua tietoa löytyy esimerkiksi Salla Savolaisen kirjasta *Romua!* (WSOY), jossa seurataan tavarain lajittelua romuasemalla. Liisa Kallion, Soili Perkiön ja Piia Säpyskän *Vallattoman laivan laulut* (WSOY) sisältää niin laulujen sanat ja nuotit kuin ohjeita askarteluun ja ideoita musiikki- ja liikuntaleikkeihin.

Helppolukuisessa Tietopalat-sarjassa ilmestyi Mikko Kalajoen ja Kaisu Sandbergin *Yleisurheilua kiekosta kolmiloikkaan* (WSOY) kertoo yleisurheilulajeista ja säännöistä. Laura Kytölän ja Sini Kuparisen *Kaverimme koiria* (WSOY) sisältää tietoa koirista ja koiraroduista.

Henna Aunon ja Piia Keton *Uteliaat oppijat tutkivat syöpää* (Etana Editions) Aisha ja Eino selvittävät, mikä on syöpä. He haluavat auttaa ystäväänsä Utua, jonka äiti on sairastunut rintasyöpään. Kirjassa on tarinan lomassa tietoa erilaisista syöpähoidoista ja niiden vaikutuksista.

Kirjoittamiseen opastavat Mervi Heikkilän ja Anne Leinosen *Lentävä leivänpaahdin: scifikirjoitusopas* (Haamu, kuv. Broci) ja Johanne Salmenkiven laaja kirjoitusopas *Houkuttava sanasaalis ja 260 muuta luovan kirjoittamisen harjoitusta* (PS-kustannus, kuv. Matti Laine). *Näin piirret mangahahmoja 15 minuutissa* (Mäkelä, suom. Auli Hurme-Keränen) ja Arunyin *Piirretään söpöä mangaa* (Kirjapaja, suom. Senja Mannila) opastavat mangatyylisen piirrosten tekoon. Inge

Walzin *Lasten oma makramee* (Mäkelä, suom. Seija Kallinen) opastaa helppojen solmeilutöiden tekemiseen.

Kirjakerjässä on mukana nuorille lukijoille sopivia elämäkertoja, kuten Tommi Aition koripallotähdestä kertova *Kapteeni: Shawn Huffin tarina* (Minerva) ja Elliot Pagen *Valokeilan vankina* (Bazar, suom. Pasi Rakas Jääskeläinen), jossa Juno-elokuvan tähti kertoo elämästään. Leena Virtasen ja Sanna Pelliccionin *Suomen supernaisia* -sarjassa ilmestyi Tove Janssonin elämästä kertova *Tove! Tove Janssonin matka vapauteen ja maailman ääriin* (Teos).

Eri kieliset teokset

Kirjojen joukossa on 27 suomenruotsalaista ruotsinkielistä kirjaa. Niistä kuusi ilmestyi samaan aikaan suomenkielisenä versiona. Anders T. Peedun ja Kristina Elon kaksikielinen kirja *Finns här snälla barn? Onko täällä kilttejä lapsia?* (Kristina Elo) sisältää neljä jouluista tarinaa suomeksi ja ruotsiksi. Suomenruotsalaisissa kirjoissa näkyy myös pohjoismainen yhteistyö, esimerkiksi kirjan *Vad bestämmer jag* (Förlaget) on kirjoittanut tanskalainen Jesper Wung-Sung ja kuvitus on Jenny Lucanderin. Filosofisessa kirjassa lapsi pohtii isän kanssa, millaisista asioista hän voi itse päättää.

Saamenkielisiä lastenkirjoja on Kirjakerjässä muutamia. Timo Parvelan *Ella ja kaverit 1* -yhteisnide, joka sisältää kolme ensimmäistä Ella-tarinaa, ilmestyi koltansaamenkielisenä käännöksenä *Ella da taaurõõžž 1* (Sámediggi, käännös Raija Lehtola). Ninka Reitun *Myrsky ja Saana metsässä: retkietikettisatuja* (Metsähallitus) ilmestyi suomen- ja ruotsinkielisen laitoksen lisäksi inarinsaamen-, koltansaamen- ja pohjoissaamenkielisenä. Kirjan viisi satua kertovat Myrskyn ja Saanan metsäretkistä ja opastavat samalla kulkemaan metsässä luontoa ja muita retkeilijöitä kunnioittaen. Maria Porsangerin ja Anna Illikaisen *O'Issee o'dinakai pei'vv* (Sää'mkulttuurifondd) on koltansaamenkielinen kuvakirja, joka kertoo kerrostalossa asuvan saamelaispoika O'Issin päivästä.

Lina Stoltzin *Valosia öitä* (Barents) on meänkielinen nuortenkirja, joka kertoo Syyriasta Pohjois-Ruotsiin pakenevasta Samista.

Wanda Gágin kuvakirjassa *Miljoonia kissoja* (Oppian) kulkee rinnakkain Tuomas Kilven kääntämä suomenkielinen ja Olena Bahrjantsevan ukrainankielinen teksti. Oksana Luštševskan ja Dzmitryi Bandarenkan kirjasta *101 majakkaa* (S&S, kuv. Oksana Dratškovska, suom. Santul Kosmo) ilmestyi suomenkielisen kirjan lisäksi laitos, jossa on sekä suomen- että ukrainankielinen teksti.

Käännökset eri kielistä

Vajaa puolet eli 49 prosenttia lasten- ja nuortenkirjatarjonnasta on käännöskirjallisuutta. Suomeksi käännettiin eniten lasten- ja nuortenkirjoja englannin kielestä, 483 kirjaa eli 75 prosenttia Kirjakerjässä käännettyistä kirjoista. Ruotsista käännettiin 61 kirjaa, saksasta 40, ranskasta 20, norjasta 12, tanskasta kuusi ja liettuasta neljä kirjaa. Saksasta käännettyistä teoksista suurin osa on helppolukuisia lastenromaaneja. Ranskan kielestä käännettyissä kirjoissa painottuvat sarjakuvakäännökset. Muita käännöskieliä olivat espanja, hollanti, italia, japani, latvia, puola, sloveeni, tšekki, ukraina ja viro.

Uudelleen käännettyjä klassikoita edustaa mm. Felix Saltenin *Bambi*, joka ilmestyi sekä Kaisa Rannan uutena käännöksenä (Art House) että Tuomas Kilven selkomukauttamana versiona

(Oppian). Lewis Carrollin *Liisan seikkailut Ihmemaassa* (Hertta) ilmestyi Nana Sirosen uutena suomennoksena.

Teemoja

Murroskohtia ja kipupisteitä

Lasten- ja nuortenkirjallisuuden tärkeimpiä aiheita on lasten ja nuorten elämä, ja kasvamiseen liittyvät murrokset ja kipukohtat. Vuoden 2023 lasten- ja nuortenromaaneista löytyy sekä tyttöjen että poikien elämän murroskohtia, usein murrosiän alkamista ja lapsesta nuoreksi siirtymistä, kuvaavia kirjoja.

Eri ikäisistä tytöistä kertovat kirjat tuovat esille, miten ystävyysuhteet ja kaveripiiri sekä sosiaalinen media ja ulkonäköpaineet aiheuttavat paineita tytöille. Tarinoissa painottuu, miten tärkeää on löytää ystäviä, joiden kanssa voi olla oma itsensä. Kirjoissa kuvataan, kuinka kokemukset ulkopuolelle jättämisestä satuttavat ja kiusaamisen pelossa mukaudutaan ryhmän toiveisiin. Laura Lähteenmäen lastenromaanissa *Laske salaa kymmeneen* (WSOY) 11 vuotta täyttävä Myy on lapsuuden leikkien ja isoksi kasvamisen rajalla. Viiden tytön joukossa on vaikea pysyä mukana ja Myy tuntee jäävänsä ulkopuolelle, kun tytöt määrittelevät uudelleen sitä, mistä kuuluu olla kiinnostunut ja onko leikkiminen vielä sallittua.

Muutos lapsesta nuoreksi on esillä myös Erika Vikin romaanissa *Olivia online* (S&S). Olivia on kuudennella luokalla ja havainnoi itsekin, kuinka hänen käytöksensä muuttuu. Sosiaalisella medially on tärkeä rooli Olivian elämässä. Hän laittaa verkkoon tanssivideoita ja viestittelee sovelluksissa uusien tuttujien kanssa. Kun Olivia lopulta tapaa netti-ihastuksensa, paljastuu nimimerkin takaa aikuinen mies.

Jani Kiiskilän nuortenkirjassa *Huppu seiskalla* (Otava) seitsemännento luokan aloittava Huppu miettii, mikä on lapsellista. Voiko vielä pukeutua toppahousuihin ja rakentaa legoilla? Huppua jännittää yläkoulun alkamisessa se, tulevatko kaverit samalle luokalle. Paineita aiheuttaa myös jääkiekosta intoileva isä, jonka odotuksiin on vaikea vastata.

Nadja Sumasen lastenromaanissa *Outo lintu ystäväksi* (Otava) keskiössä ovat perhesuhteet. Kahden kodin välillä tasapainoilevan Hillan pitää 12 vuotta täyttäessään päättää, haluaako hän asua isän vai äidin kanssa. Uusi tarkkanäköinen ystävä Bubo huomaa, kuinka Hilla vaihtelee pukeutumistaan ja muuttaa käyttäytymistään sen mukaan, onko hän isän vai äidin luona.

Mari Kujanpään *Rumuuspäiväkirjat* (Otava) kertoo 14-vuotiaasta Malvasta, joka kokee olevansa ruma. Käsitystä vahvistavat koulun poikien ilkeät puheet ja nipistely silloin, kun kukaan ei näe. Malva saa onneksi uusia ystäviä. Terveystenhoitaja huomaa, kuinka vääristynyt minäkuva hänellä on, ja pystyy auttamaan Malvaa. Kun Malva alkaa nähdä itsessään myös hyvää, hän uskaltaa puhua kiusaamisesta koulussa ja kotona.

Lasten ja nuorten yksinäisyys sekä samanhenkisten ystävien puute ja kiusaaminen on esillä useissa lasten- ja nuortenromaaneissa. Jyri Paretskoi kirjassa *Metallinetsijät ja aarre maan alla* (Karisto) Joelia Löllykäksi nimittelevät kiusaajat tönäisevät hänet kumoon, kun hän on matkalla rannalle kokeilemaan metallinpaljastinta. Rannalla Jyri tutustuu Julleen, jonka kanssa on mukava jutella,

ja joka kannustaa häntä tekemään rikosilmoituksen kiusaajista. Kirsti Kurosen *Seelanti* (Karisto) kertoo kuudesta nuoresta, jotka lähtevät tosi tv-ohjelman kuvauksiin ankealle Seelannin saarelle. Kuvaukset eivät vastaa lainkaan nuorten odotuksia ja pian selviää, että kyseessä onkin koulukiusatun tytön kostosuunnitelma. Terhi Rannelan novellikokoelma *Vaarallinen keli* (Otava) sisältää 18 novellia, joissa nuoret kohtaavat väkivaltaa. Toisiinsa limittyvissä tarinoissa esiintyy mustasukkainen poikaystävä, ryöstö joka kuvataan ja lähetetään someen ja pride-kulkueen alla homobaariin tehty terrori-isku.

Poikia kuvaavissa teoksissa murrosikään liittyviä asioita kuvataan usein huumorin kautta. Markus Ikolan *Jasu: uhka vai mahdottomuus* (Karisto) kuvaa seitsemännenten luokan aloittavan Jasun elämää. Jasu yrittää esimerkiksi taltuttaa finnejä hiekkapaperilla ja saa kahdeksaluokkalaisten henkivartijoihin koulussa, kun kertoo voittaneensa lotossa. Maria Kuutin *Roope, Make ja kiusalliset kiekaisut* (Myllylahti, kuv. Anne Muhonen) kertoo kuudesluokkalaisten kaverusten koulusta, ihastuksista ja mopohaaveista.

Aikamatkustusta ja historiaa

Historiaa käsitellään lastenkirjallisuudessa monin eri tavoin, esimerkiksi aikamatkustuksena eri historiallisten aikakausien välillä, menneisyyden henkilöiden kohtaamisena tai niin, että tarinan taustalla on todellisia historian henkilöitä tai tietty historiallinen ajanjakso ja sen tapahtumat. Marketta Pyysalon lastenromaanissa *Matka yli aikojen* (Lasten Keskus, kuv. Teemu Juhani) historiallisesta ajasta toiseen matkustetaan konkreettisesti ajassa liikkuvan junan kyydissä. Toivo vieraillee Euroopan eri kaupungeissa eri aikoina ja tapaa historiasta tuttuja kuuluisia henkilöitä.

Ajasta toiseen siirrytään myös Riikka-Maria Rosenbergin kirjassa *Saara ja naakka: aikamatka vuoteen 1779* (Tammi, kuv. Kati Vuorento). Kirjassa eläinlääkärin työstä haaveileva Saara matkustaa maagisen naakanpesän kautta 1700-luvun lopulle. Siirtymä nykyajasta historiaan antaa mahdollisuuden ymmärtää historiallisia muutoksia ihmisten elämässä. Saaran on menneisyydessä vaikea ymmärtää, ettei tytöillä ole samanlaisia mahdollisuuksia koulutukseen kuin hänen omassa ajassaan.

Henkilöt voivat kohdata menneisyyden ihmisiä, joilla on nykyihmisille viesti. Maami Snellmanin kirjassa *Kuun lapsi* (Kvaliti) kaksoset Otava ja Tylli matkustavat pohjoiseen. He tutustuvat saamelaiskulttuuriin ja kohtaavat tummasilmäisen tytön. Pian käy ilmi, että tyttö on vieras menneisyydestä, yli sadan vuoden takaa, ja hän haluaa suojella esi-isänsä maita ja kulttuuria.

Lastenkirjoissa seikkaillaan myös pelkästään menneisyydessä. Jenni Skyttä-Forssellin ja Giannetta Portan kuvakirja *Martta ja pihan lapset* (Kvaliti) kertoo Martan 8-vuotispäivästä 1950-luvun alun Suomessa. Roope Lipastin *Rauniokaupungin lapset* (WSOY) kertoo ajasta historiallisessa Turussa vuonna 1827 Turun palon jälkeen.

Menneeseen aikaan sijoittuu Maija Louhion sarjakuva *Poika joka ei halunnut palata Suomeen* (Suuri Kurpitsa). Kirja kertoo pojasta, joka asuu Helsingissä jatkosodan aikana. Kun 1,5-vuotiaan lapsen keuhkoista löydetään varjostuma, hänet lähetetään Ruotsiin parempiin oloihin toipumaan. Paluu Suomeen on sodan jälkeen vaikeaa, vaikka koulussa saa sentään puhua ruotsia.

Sanna Pelliccionin kuvakirja *Kerro minulle, Antonio* (S&S) on saanut inspiraatiosta Chilen sotilasvallankaappauksen aikaan 1973 Suomeen paenneen Alfonso Padillan elämäntarinasta. Se kertoo isoisästä, joka on elänyt lapsena Chilessä, mutta vangittu nuorena toisinajattelijana ja karkotettu Suomeen.

Historiallisiin henkilöiden tarinoihin pohjautuvia teoksia ovat mm. Esko Holmin *Valpuri Kyni: pako* (Aurinko Kustannus) ja Raili Mikkasen *Haluan näytellä! Tuusulanjärven Ruth Sibelius* (Tammi). Holmin romaani kertoo 13-vuotiaasta noitatytöstä, joka matkustaa äitinsä kanssa Turkuun. 1600-luvulle sijoittuvan kertomuksen taustalla on 1600-luvulla Tyrvään seudulla elänyt ja noituudesta tuomittu suomalainen nainen. Raili Mikkasen historiallinen nuortenromaani kuvaa Jean ja Aino Sibeliuksen toiseksi vanhimman tyttären Ruth Sibeliuksen nuoruutta Tuusulanjärven rannalla ja Helsingissä.

Karoliina Suoniemen tietokirja *Paperinarukengät: lapset sota-ajan Suomessa* (Avain, kuv. Emmi Kyytsönen) kertoo lasten ja heidän perheidensä elämästä ja arjesta sota-ajan Suomessa vuosina 1939–1945.

Erilaisuus ja moninaisuus

Toisiin ihmisiin liittyvät ennakkoluulot ovat esillä Matt de la Peñan ja Christian Robinsonin kuvakirjassa *Luca luo maailmoja* (Kumma, suom. Raija Rintamäki), jossa seurataan Lucan metromatkaa. Matkan aikana Luca tarkkailee muita matkustajia ja kuvittelee, mitä he tekevät metrosta poistuessaan. Luca piirtää kuvitelmansa muistikirjaan mutta huomaa, ettei ihmisten ulkomuodon perusteella voi tehdä päätelmiä. Siististi pukeutuneella pikkupojalla on sama matkan kohde kuin Lucalla, joka menee tapaamaan äitiään paikkaan, jonne kuljetaan metallinpaljastimen läpi.

Anna Elina Isoaron ja Mira Malliuksen kuvakirja *Kaksi tättiä nimeltä Veera* (WSOY) kaksosista, jotka menevät yökylään ensin yhden Veera-tätinsä, sitten toisen Veera-tädin luo. Lapset kysyvät kummaltakin tädiltä, miksi heillä ei ole lapsia, ja ymmärtävät että aikuisten elämä voi olla monenlaista, eikä kaikilla ole samanlaista lapsiperhearkea kuin heillä kotona. Erilaisista sukulaisista kertoo myös Malin Klingenbergin ja Ida Wikströmin *Knyckarna* (Schildts & Söderströms), jossa isotäti Helga paljastuu varsin villiksi. Helgan luo hoitoon menevä lapsi pääsee isotädin kanssa vakoilemaan omenavarkaita ja laatimaan ovelan juonen näiden säikäyttämiseksi.

Ilja Karsikkaan kuvakirja *Myrsky ja Valo* (S&S) kertoo erilaisista elämänvalinnoista. Myrsky kaippaa seikkailuja, Valo sen sijaan rakentaa turvallisen talon, jossa viihtyy kirjojensa parissa. Myrsky palaa maailmalta takaisin Valon luo, ja tuo kotoisiin keitoksiin makuja maailmalta.

Jana Bauerin ja Peter Škerlin kirjassa *Kuinka halata siiliä* (Onnenläntti, suom. Julija Potrč Šavli) siili on halauksen tarpeessa, mutta muut eläimet eivät halua halata piikikästä siiliä. Kun siili lopulta halaa kettua, eläimet huomaavat, etteivät ennakkoluulot pidä paikkaansa, sillä siilin piikit eivät pistäkään halatessa.

Kuvakirjat kertovat lapsista, jotka ovat huomanneet olevansa erilaisia kuin toiset, ja saavat tarinassa samaistumisen kokemuksia. Lola Odusogan kuvakirja *Lolan suuri salaisuus* (WSOY, kuv. Saara Obele) kertoo työstä, jolla on omapäiset, puhuvat hiukset. Lola lähtee hiusten kanssa

retkelle ja tekee niistä oikean taideteoksen. Kerrankin hiukset näyttävät hyvältä auki. Lola on ihmeissään, kun näkee lehden kannessa jonkun, jolla on samanlaiset hiukset. Jani Toivolan ja Saara Obelen kirjassa *Poika ja rohkeusloikka* (Otava) Roni uskaltautuu sirkuskouluun ja innostuu nähdessään lapsen, joka on saman näköinen kuin hän itse.

Eveliina Talvitien kirja *Ai niin, minä olen muuten Lee* (Enostone, kuv. Jani Ikonen) kertoo lapsesta, joka on herkkä ja tuntee itsensä usein ulkopuoliseksi. Hänen on vaikea ystäväystyä luokkakavereidensa kanssa. Sitten toisesta erilaisesta, tytöstä joka ei puhu, tulee hänen ystävänsä. Sarah Ann Juckesin kirjassa *Satakieltä etsimässä* (Sitruuna, kuv. Sharon King-Chai, suom. Jaakko Kankaanpää) 9-vuotias Jasper on kiinnostunut linnuista. Eräänä päivänä sekä satakieli että Jasperin isosisko Rosie katoavat. Paniikkihäiriöstä kärsivä erityislapsi Jasper lähtee etsimään siskoaan.

Jussi Sudenlehden tietokirja *Hullut aikuiset: selviytymisopas lapsille* (Enostone, kuv. Jussi Jääskeläinen) kertoo mielenterveyden ongelmista, kuten ahdistuksesta, persoonallisuushäiriöistä ja pakko-oireista todellisten ihmisten tarinoiden kautta. Hanna Suikkasen kirjoittama *Nuoren ADHD-opas* (PS-kustannus) sisältää perustietoa ADHD:sta sekä ohjeita ja tehtäviä arjen haasteita suoriutumiseen.

Rasismista ja sen torjumisesta kertovat Jordan Akpojaron ja Ashley Evansin englannin kielestä käännetty luukkukirja *Kysy ja kurkista! Mitä rasismi on?* (Tammi, suom. Sari Kumpulainen) sekä Laura Henry-Allainin, Mben ja Onyinye Iwun tietokirja *Mun väri, sun väri* (Otava, suom. Tarja Kontro).

Huumoria ja kohellusta

Huumori on merkittävässä roolissa niin kuvakirjoissa kuin monissa lastenromaaneissakin. Usein huumori syntyy liioittelun ja vauhdikkaan menon kautta, monesti kuvan ja tekstin yhteistyössä. Thomas Brunstrømin ja Thorbjørn Christoffersenin tanskasta käännettyissä Salli-kirjoissa (Kvaliti, suom. Sirpa Alkunen) Sallin ja Eetun isä on kova liioittelemaan. Kirjassa *Kun Sallin isä oli lapsi* isä kertoo, kuinka hänen lapsuudessaan lapsille tarjottiin ruuaksi räkäpaloja ja kylmää hiekkaa. Salli tarkistaa isoäidiltä, pitävätkö isän jutut paikkansa. Salli syyttää isää valehtelemisesta ja isä lupaa puhua jatkossa totta. Mutta pian Salli huomaa, että isän jutut olivat paljon hauskempia, kun mukana oli liioittelua. Kirjassa *Sallin isä kiroilee (...niin penteleesti)* Salli alkaa kerätä rahaa huvipuistoreissua varten kiroilukassalla, koska isällä on tapana kiroilla usein.

Sam Copelandin ja Pippa Curnickin kuvakirjassa *liro ja peräkarhu* (Mäkelä, suom. Raija Rintamäki) liron ensimmäisen eskaripäivän aamuna hänen taakseen ilmestyy valtava sininen peräkarhu. liro on kauhuissaan, kun hän kuulee karhun aikovan seurata häntä koko päivän. Karhu kuitenkin tulee esiin juuri silloin, kun liro ei tiedä kuinka toimia, ja auttaa kiperissä tilanteissa hulluttelemalla. Ville Hytösen humoristisessa kuvakirjassa *Hämeenlinnan kokoinen kana* (Kovasana Kustannus, kuv. Minna Mäkipää) Rohtori Riemu on tehnyt keksinnön, superrehun, jolla voi ruokkia Hämeenlinnan kokoista kanaa.

Niin kotimaisten kuin käännettyjenkin lastenromaanien joukossa on runsaasti kuvitettuja, humoristisia teoksia, joissa on pieruhuumori kukoistaa. Ernest Lawsonin *Höpersankarit*-sarjan avausosassa *Opejahti* (WSOY, kuv. Maria Makkonen) tavallinen Taavi aloittaa uudessa koulussa. Höpersankareiden koulussa kaikilla muilla on hyödyttömiä supervoimia, kuten tarttuva nauru.

Ilkka Olavin ja Kai Vaalion kirjassa *Agenttimummo ja lentävät tekarit* (Into) Alexin suunnittelema Fortnite-viikonloppu kavereiden kanssa vaihtuu mummon vahtimiseen pikkukylässä. Mummolasta paljastuu kuitenkin outoja asioita, ja viikonlopusta tulee odotettua vauhdikkaampi. Käännytyissä lastenromaanisarjoissa vauhdikas kohellus on vielä kotimaisia teoksia yleisempää. Eva Amoresin ja Matt Cosgroven sarja *Karsein viikko ikinä*, josta vuonna 2023 ilmestyivät kaksi ensimmäistä osaa *Maanantai* ja *Tiistai* (Otava, suom. Anssi Alanen), on sarjakuvamaisesti kuvitettu.

Tunnekasvatus: tyhmiä päiviä

Tunnekasvatus pitää edelleen pintansa kuvakirjojen aiheena. Vuoden 2023 kirjoissa on esillä erityisesti negatiivisten tunteiden käsittely.

Sanna Sofia Vuoren ja Nadja Sarellin kirjassa *Main kamalan tyhmä päivä* (Tammi) Main päivä alkaa huonosti, koska ulkona sataa, eikä silloin voi laittaa päiväkotiin uutta takkia. Isä ja äiti ovat huonolla tuulella ja riitelevät heti aamulla. Main mahassa tuntuu olevan tiikeri. Tunteita ja niiden säätelyä käsitellään eläinhahmon avulla kuvituksessa myös Maria Viljan kirjassa *Villikissareppu* (Karisto). Rosalin selässä on näkymätön reppu, joka täyttyy päivän tunnekokemusten myötä. Kun Rosali on muuttanut isän kanssa uuteen kotiin, reppu muuttuu villikissarepuksi. Lasten ja eläinten yhteys näkyy Lewis Carylin ja Carmen Saldañan kirjassa *Poika joka uneksi lohikäärmeitä* (Mäkelä, suom. Raija Rintamäki). Aarni uneksii lohikäärmeistä, mutta hänen on vaikea leikkiä muiden lasten kanssa, kun he eivät näe lohikäärmeitä.

Kaye Umanskyn ja Ben Mantlen kirjassa *Sulo-sorsan huono päivä* (Mäkelä, suom. Raija Rintamäki) hyväkäyttöksinen ja ystävällinen Sulo Sorsa nousee yhtenä aamuna väärällä jalalla sängystä ja on niin kärtyinen, ettei kukaan sorsan ystäväistä meinaa uskoa silmiään. Myös Mollin nousee väärällä jalalla sängystä kirjassa Katri Kirkkopellon kirjassa *Molli ja väärä jalka* (Lasten Keskus).

Suzanne Langin ja Max Langin kirjassa *Kiukkuinen apina juhliissa* (Hertta, suom. Riina Behl) apina ei osaa eikä halua tanssia. Apinan havainto ei kuitenkaan pilaa kaikkien juhliä, kun eläimet huomaavat, että juhliissa voi tehdä kaikkea muutakin. Alex T. Smithin *Ärjyli ja kauhean kammottava joulu* (Otava, suom. Maria Lyytinen) kertoo karvaisesta Ärjylistä, joka vihaa joulua ja haluaa pilata joulun kaikilta muiltakin.

Sari Airolan kirjassa *Voi Viivi!* (Etana Editions) aiheena on valehteleminen. Viivin suusta pääsee pienempiä ja suurempia valheita, joiden tarkoituksena on saada huomiota joko aikuisilta tai kavereilta. Päiväkodissa huomataan, että valheet voi laittaa säilöön ja on leikkejä, joissa niitä voi käyttää. Isä havahtuu valehteluun ja ymmärtää, että Viivi kaipaa isän huomiota.

Tom Percivalin kuvakirjassa *Vilhon pikku valheet* (Kumma, suom. Raija Rintamäki) Vilho rikkoo vahingossa mummun kellon ja valehtelee, että sisko rikkoi sen. Valhe johtaa uusiin valheisiin ja valheet painavat Vilhon mieltä niin, ettei hän pysty keskittymään leikkeihin.

Työ, raha ja yhteiskunta

Yhteiskunnallisia asioita käsitellään tietokirjoissa ja kuvakirjoissa, joissa aiheena on mm. raha ja työ, sekä fiktiossa esimerkiksi yhteiskunnallisten allegorioiden avulla tai käsittelemällä eriarvoisuuden tai sodan seurauksia lasten ja nuorten elämässä.

Elina Lappalaisen *Rahan jäljillä* (Tammi, kuv. Mitja Mikael Malin) on lastenromaanin muotoon kirjoitettu tietokirja rahasta. Ystävykset joutuvat pohtimaan rahaan liittyviä asioita, kun yksi heistä on tilannut netistä äitinsä nimissä uuden kalliin puhelimen, vaikka tietää ettei yksinhuoltajaäidillä ole siihen varaa. Rahan arvon, verojen ja sijoittamisen ohella lapsijoukko pohtii rahaan liittyvää eriarvoisuutta.

Mitä on raha? (Nemo, kirj. Eddie Reynolds, Matthew Oldham, Lara Bryan, kuv. Marco Bonatti, suom. Mika Siimes) on käytännönläheinen tietokirja rahasta.

Natalia Salmelan ja Jasmid Hamidin lapsille suunnatussa tietokirjassa *Työ: miksi siellä käydään ja mitä siellä tehdään* (WSOY, kuv. Anna Salmisalo) päiväkotilapset keskustelevat työssä käymisestä ja eri ammanteista ja pohtivat omia unelma-ammattejaan.

Tuija Siltamäen nuorten tietokirja *Ihan hyvä: pärjailyjä suoritusyhteiskunnassa* (WSOY, kuv. Saara Helkala) puhutaan opiskelusta, työstä, yrittäjyydestä ja elämästä heille, jotka eivät vielä tiedä, mitä tekisivät isona.

Nuorille suunnattu *Noora saa syytteen* (Art House) on Olavi Höltän kirjoittama ja Henna Pohjavirran kuvittama tarinallinen tietokirja rikosoikeudellisesta vastuusta. 16-vuotias Noora menee poikaystävänsä ja tämän kaverin yllyttämänä kauppaan ja varastaa olutta. Kirjassa kerrotaan Nooran rikoksen ja sen seurausten avulla asianajajan työstä, oikeudenkäynnistä ja tuomiosta.

J. P. Koskisen ja Pasi Leinosen kirja *Hugo ja hirmuinen ihmisbakteeri* (Icasos) kommentoi omalla tavallaan rahan ja työnteon merkitystä. Siinä Hugo-koira sairastuu ihmisbakteerista, jonka oireena on työhulluus ja leikkihaluttomuus. Pian Hugo kulkee kaupungilla ostamassa ja myymässä vimmatusti, salkku ja keppi tassussa ja hattu päässään.

Trygve Skaugin ja Ella Okstadin norjan kielestä käännettyssä kuvakirjassa *Jos olisin pääministeri* (Art House, suom. Iira Halttunen) lapsipäähenkilö pohtii, miten hän toimisi pääministerinä. Lapsen ajatukset siitä, mitä asioita pitäisi muuttaa, liittyvät niin liikenteeseen ja ympäristönsuojeluun kuin pienempiin, arkisiin asioihin lähiympäristössä.

Hanna Niittymäen ja Minerva Martinoffin *Ihmiseksi* (Suomen rauhanpuolustajat) on tieto- ja tehtäväkirja, joka ohjaa pohtimaan tasa-arvoa, vaikuttamista ja arvoja.

Lastenromaanit voivat kertoa yhteiskunnallisista asioista kuvatessaan kuvitteellisia yhteiskuntia. Lena Frölander-Ulfen lastenromaanisarjan aloittava *Rafsa Vildpäls* (Förlaget, suom. *Rapsu Huiskahäntä*, Teos & Förlaget, suom. Jaana Nikula) kertoo murmeleista, jotka asuvat tiiviissä yhteisössä, jonka sääntöjä määrittelevät samaa kivikkoa asuttavat käärmeet. Nuori murmeli Rafsa kyseenalaistaa pitkään voimassa olleet säännöt, koska epäilee että ne ovat käärmeiden yksipuolisesti määrittelemiä.

Mikko Kalajoen lastenromaanissa *Almus: Vinhavuorten vanki* (WSOY, kuv. Jani Ikonen) Almus-peikko eksyy vahingossa naapurivaltio Kurinan puolelle ja huomaa, millaista elämä on mielivaltaisen yksinvaltiaan hallinnon alla.

Yhteiskunnallinen eriarvoisuus nousee esille Tiffany D. Jacksonin nuortenromaanissa *Minne katosit, Monday?* (Karisto, suom. Susanna Sjöman). 13-vuotiaan Claudian paras ystävä Monday on kesäloman jälkeen kadonnut, mutta kukaan ei ota Claudian huolta tosissaan, koska Monday on huonomaineisella alueella asuva ruskea tyttö, jolla on vaikeat kotiolot. Claudian oppimisvaikeudet ovat pysyneet piilossa, koska Monday on auttanut häntä koulussa, mutta ilman ystäväänsä Claudia on vaikeuksissa myös siksi, että häntä kiusataan koulussa.

Sota ja sen vaikutukset lasten ja nuorten elämään nousevat esille todellisiin sotiin ja konflikteihin pohjautuvissa fiktiivisissä teoksissa. Zoulfa Katoufin *Sitruunapuiden aika* (Tammi, suom. Helene Bützow) kertoo 18-vuotiaan Salaman elämästä Syyriassa vallankumouksen jälkeen. Piiritetyssä kaupungissa asuva Salama on farmasian opiskelija, mutta työskentelee sairaalassa vaativissa operaatioissa lääkärin apulaisena.

Ukrainalaisen Larysa Denysenkon *Ilmahälytysten lapset* (Tammi, kuv. Olena London, suom. Eero Balk) kertoo ukrainalaisista lapsista, jotka elävät sodan keskellä ja pakenevat ilmahälytyksiä pommisuojaan, metrotunneliin tai pois kotikaupungistaan. Lapset kokevat sodan kauhuja, mutta saavat voimaa läheisistään.

Ympäristöaiheet: eläinten oikeudet ja luontokato

Ympäristöaiheet ja ilmastonmuutos ovat olleet jo useita vuosia suosittuja lastenkirjojen aiheita. Vuoden 2023 ympäristöaiheisissa kirjoissa nousevat esille samat painotukset kuin viime aikojen yhteiskunnallisessa keskustelussa, esimerkiksi luontokato ja eläinten oikeudet.

Laura Ertimon ja Mari Ahokoivun tietokirja *Mikä mahti! Lotta ja Kasper luonnon puolella* (Into) kertoo vallankäytöstä ja vaikuttamisesta. Seitsemännennen luokan aloittavat Lotta ja Kasper haluavat Happiklubin kanssa vaikuttaa lähimetsän suojeluun. Kun mielenosoitus ei tunnu riittävän vaikuttavalta, perehdytään vallankäytön mekanismeihin ja historiaan.

Eveliina Hokkasen romaanissa *Hiilellä piirretty* (Aikamedia) Varpu on sairastunut klimatoreksiaan. Hän säätelee kuluttamista ja syömistä tiukasti, jotta ei kuormittaisi ympäristöä. Varpu muuttaa ensimmäiseen omaan asuntoonsa ja aloittaa työt kahvilassa. Vanhemmat miettivät, edistääkö yksin asuminen toipumista vai lisääkö se tyttären ahdistusta.

Aija Salovaaran ja Janne Salovaaran runokokoelma *Tollo pallon tallo: vetisiä riimejä kestävästä kehityksestä* (Enostone, kuv. Tuomas Kärkkäinen) sisältää runoja, joissa käsitellään eri tavoin mm. veden merkitystä. Kalle Hakkolan & Mari Ahokoivun kirjassa *Sanni & Joonas: matkalla* (Kumiorava) Sanni sairastuu flunssaan juuri ennen odotettua matkaa. Joonas viihdyttää nuhaista Sannia karttakirjan avulla ja lapset huomaavat, että karttakirjan ja mielikuvituksen kanssa voi matkustaa ympäristöystävällisesti. Sakari Okan ja Niina Inkiläisen kuvakirja *Rai Vaahtera ja kadonneet jääpuikot* (Kaarna) kertoo lapsen havaitsemista pienistä muutoksista, jotka kertovat ilmastonmuutoksen vaikutuksista.

Naomi Kleinin ja Rebecca Steffoffin tietokirja *Näin pelastamme planeetan* (Into, suom. Laura Kalmukoski) sisältää tietoa ilmastonmuutoksen nykytilasta ja siitä, kuinka jokainen voi tarttua toimeen ilmastokatastrofin pysäyttämiseksi.

Henna Ryytäsen kirjassa *Metsä muuttaa* (Tammi) metsä kyllästyy ihmisten roskaamiseen ja päättää lähteä Turkuun. Se ohittaa kuitenkin vahingossa Turun ja päätyy paljon kauemmas, aavikolle asti vain huomatakseen, etteivät asiat olekaan muualla paremmin. Anja Hatvan kuvakirja *Muuhalainen löytää uuden kodin* (Basam Books) kertoo Repale-nimisestä limakosta, jonka kotimetsä hakataan. Repale ei meinaa päästä uuteen paikkaan, mutta eläinystävät auttavat sitä. Sinikka Piipon tietokirja *Metsän lumo: lasten oma kirja puista, luonnosta ja vuodenaajoista* (Sitruuna, kuv. Anu-Riikka Lampinen) kertoo monipuolisesti puista, niiden merkityksestä ihmisten ja koko maapallon hyvinvoinnille.

Reetta Niemelän ja Anni Nykäsen *Parhaat ystävät: koiralähtöinen tietokirja koko perheelle* (Sammakko) on eläinlähöinen tietokirja, jossa kerrotaan koirien elekielestä ja tarpeista, mm. koiran tarvitsemista virikkeistä ja koiralähtöisestä hoitamisesta ja koirakoulusta. Suvi Auvisen ja Anni Nykäsen *Onnekkaiden eläinten talo: tarinoita Tuulispäästä* (WSOY) kertoo tarinoita eläimistä, jotka ovat asuneet eläinsuojelukeskus Tuulispäässä. Tuulispäässä eläimet saavat elää lajityypillistä elämää ilman, että niiden pitäisi tuottaa tai olla hyödyksi ihmisille. Helena Telkänrannan, Maija Karalan ja Ville Sinkkosen sarjakuva *Hevosen mieli: tiedettä sarjakuvana* (Arador Publishing) on tutkimustietoon perustuva sarjakuva hevosen kokemusmaailman ymmärtämiseksi.

Fredrik Sonckin ja Jenny Lucanderin kuvakirjassa *Freja och huggormen* (Förlaget, suom. *Fiia ja kyy*, Etana Editions, suom. Johannes Ekholm) Frejan mökkirannasta löytyy käärme. Vanhemmat haluavat suojella lapsia, ja isä yrittää saada käärmeen kiinni kuljettaakseen sen toiseen paikkaan. Kun kiinniotto ei onnistu, hän tappaa käärmeen. Freja on kiinnostunut käärmeestä ja antanut sille nimen. Hän suuttuu isälle.

Nuoret kirjoittajat

Matilda Levorannan *Totuus nuoruudesta* (Reuna Publishing House) on nuoren kirjoittajan (s. 2009) romaani 7.-luokkalaisesta Usvasta. Kirjan päähenkilö kokee olevansa liian tavallinen, hän saa koulussa ihan hyviä numeroita ja pärjää pikajuoksussa, vaikka ei aina nousekaan palkintokorokkeelle. Jatkuva itsensä tarkkailu johtaa pakko-oireisen häiriön pahenemiseen. Kirjoittaja haluaa tuoda esille nuorten mielenterveysongelmat ja koulun vaikutuksen niiden syntymisessä, ja toivoo että ongelmiin liittyvää häpeää voitaisiin purkaa.

Aprillipäivä 2052: nuorten kirjoituskilpailun parhaat (Reuna Publishing House) on kokoelma Kirjoittajayhdistys Paltan järjestämän, 13–16-vuotiaille suunnatun kirjoituskilpailun teksteistä. Tehtävänä oli kirjoittaa siitä, millainen maailma on aprillipäivänä 30 vuoden päästä. Nuorten teksteissä näkyy niin teknologian kehitys kuin sota ja ilmastonmuutoskin.

Vilja Kainulaisen (s. 2010) kirjassa *Pinnan alla* (Kustannus Z) neljäsluokkalaisen Ailan kaksoisveli on kuollut. Aila päätyy lammen kautta toiseen todellisuuteen, jossa hän kohtaa Akselin ja pääsee käsittelemään surua.

Sofia Liljan (s. 2010) *Pelon hetket* (Kustannus Z) sisarukset kuvaavat sattumalta koruliikkeen ryöstön ja joutuvat sen vuoksi rikollisten käsiin.

Kolmen kustantamon (Otava, Tammi ja WSOY) ja Unicefin yhteistyössä julkaisema kääntökirja *Pieniä tarinoita lapsille / Pieniä tarinoita nuorille* sisältää kirjailijoiden tarinoita sekä ukrainalaisten lasten kirjoituksia unelmistaan. Kirjan kuvitus on lasten piirroksista koottu.

Kansanperinne ja tarinoiden voima

Monet tarinat pohjautuvat kansantaruihin ja kansanperinteeseen. Elina Kuorelahden ja Nunu Halmetojan kuvakirja *Paha kurki* (Nemo) tulkitsee uudelleen Kantelettaren runoa Avullinen kurki. Tarinassa paha kurki asettuu saunan katolle ja varastaa arvokkaan sormuksen.

Miila Westinin sarjakuvakertomus *Loputon talvi* (S&S) kertoo Eevistä, joka ukin kuoleman jälkeen tapaa metsässä haltioita ja lähtee heidän kanssaan etsimään Tuonelaa. Kirja pohjautuu itämerensuomalaiseen mytologiaan.

Karoliina Tervosen 1800-luvun loppuun sijoittuva *Kirjokansi* (Haamu) kertoo Kurjenpahkan seurapiireihin hankkiutuneesta neiti Holmbergista, joka ei usko kansanperinteen uskomuksiin, ennen kuin kohtaa talonhaltioita ja tonttuja matkalla Pohjolan valtakuntaan.

Kiyash Monsefin nuortenromaanissa *Olipa kerran* (WSOY, suom. Riina Vuokko) Marjan Dastani saa eläinlääkäri-isänsä kuoleman jälkeen tietää, ettei hänen iranilaissyntyinen isänsä ollutkaan tavallinen eläinlääkäri, vaan hän hoiti myyttisiä taruolentoja eri puolilla maailmaa. Isän potilaisiin lukeutuu niin kotitonttu, aarnikotka kuin yksisarvinenkin.

Myyttejä hyödyntää myös Crispin Boyerin Zeus Mahtava -kirjasarja, jonka toinen osa *Synkän sarvipään sokkelo* (Tammi, kuv. Andy Elkerton, suom. Jenni Rapelo) ilmestyi vuonna 2023. Olympos-vuoren löytöeläinkeskuksesta kertovassa kirjassa esiintyy kreikkalaisen mytologian jumalia ja nimiä.